

Dikranuhi Asadryan'a
Տիգրանուհի Ասատրեանին
To Tigranuhi Asatryan

Aras Yayıncılık

İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
tel: (+90 212) 252 65 18 - 243 06 02
fax: (+90 212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
sertifika no: 10728

ARAS ԱՐԱՍ 168

Gayan | Կայան

Erhan Arık | Էրհան Արիք

metin editörü | բնագիրի խմբագիր | text editor

Altuğ Yılmaz | Ալթուղ Երլմազ

tasarım ve uygulama | ձեւաւորում եւ էջադրութիւն | graphic design

Hulusi Nusih Tütüncü | Դուլուսի Նուսիի Թիւթինճիւ

proje koordinatörü | նախագիծը համակարգող | project coordinator

Armine Avedisyan | Արմինէ Աւետիսեան

baskı | տպագրութիւն | printing

Ofset Yapımevi

Şair Sokak no: 4, 34410 Çağlayan-İstanbul

sales@ofset.com

tel: (+90 212) 295 86 01

fax: (+90 212) 295 64 55

sertifika no: 12326

© 2016 Aras Yayıncılık

© 2016 Erhan Arık

ISBN 9786055753689

İstanbul / Ստանապոլ / Istanbul

Eylül 2016 / Սեպտեմբեր 2016 / September 2016

NARphotos

AGOS

DEPO

GAYAN
ԿԱՅԱՆ

ERHAN ARIK

Açık Toplum Vakfı olarak, hatırlamanın hem gidenler hem de kalanları iyileştirdiğine, yaraları az da olsa sardığine duyduğumuz inançla, bu yolculukta Erhan Arık'a destek olmaktan büyük mutluluk duyduk. Geçmişin hiçbir zaman sadece geçmiş olmadığını, bugüne de uzandığını düşünerek, bu çalışmanın daha adil ve insancıl bir toplum özlemimize katkı sunmasını umuyoruz. 100 yıl öncesinin ayak izlerinin, hayaletlerinin takip edildiği bu yolculukta, 1915 sonrasının güzergâhları arasında yer alan Irak, İran, Lübnan, Ürdün, Ermenistan, Filistin ve İsrail'e uzanıyor ve gittikleri yerlerde yeni bir hayat kurmaya çalışanları evlerinde, mahallelerinde ve birbirlerini buldukları, birbirlerine dokundukları mekânlarda ziyaret ediyoruz. Kendi topraklarından, köklerinden kilometrelerce ve yıllarca uzak yaşayanların anılarına ve hafızalarına bakıyor, tarihe not düşüyoruz. Mesafeyi kapamak, hasreti gidermek artık mümkün olmasa da, bu ağır yükü biraz olsun hafifletmek dileğiyle...

Açık Toplum Vakfı

Որպէս «Բաց հասարակութեան» հիմնարկ, հաւատալով որ յիշողութիւնը կ'առողջացնէ թէ՛ մեկնածները, թէ մնացողները եւ քիչ թէ շատ կը բժշկէ վերքերը, գոհունակութիւնը ապրեցանք Նեցուկ կանգնելով Էրիան Արքքին՝ իր ուղեւորութեան մէջ: Ստածելով որ անցեալը երբեք սոսկ անցեալ մը չէ ու կ'երկարի նաեւ դէպի ներկայ՝ կը յուսանք, որ այս աշխատանքը նպաստէ անելի արդար ու մարդկային հասարակութեան հանդէպ ունեցած մեր բաղձանքի բաւարարումին: Ուղեւորութիւնը կը հետեւի 100 տարի առաջուան ոտնահետքերուն, ուրուականներուն, կ'երկարի մինչեւ 1915-ին հետեւող հանգրուաններէն մէկ քանին՝ Իրաք, Իրան, Լիբանան, Յորդանան, Յայաստան, Պաղեստին եւ Իսրայէլ. կ'այցելենք անոնց տունները, թաղերը, վայրերը, ուր անոնք ստեղծած են նոր կեանք մը, գտած են զիրար, հպած են իրարու: Կը դիտենք իրենց հողերէն, արմատներէն քիւօմերթերով ու տարիներով հեռու բնակող անձերու յիշատակներն ու յիշողութիւնը, զանոնք կ'արձանագրենք պատմութեան մատեանին վրայ: Թէեւ ալ անկարելի է միջոցը կրճատել, կարօտը յագեցնել, սակայն կը մաղթենք թեթեւցնել այս ծանր բեռը...

«Բաց հասարակութեան» հիմնարկ

As the Open Society Foundation, Turkey with our belief that remembering heals both those who left and those who remained, and repairs the wounds to some extent, we were very pleased to support Erhan Arık on this journey. In consideration of the fact that the past is never only the past, and that it extends into the present, we hope that this work will contribute to our yearning for a fairer and more humane society.

On this journey tracing the foot prints and ghosts of a century ago, we travel to the post-1915 routes of Iraq, Iran, Lebanon, Jordan, Armenia, Palestine and Israel, and visit those who tried to build new lives here at their homes, neighbourhoods and places where they found and touched each other. We look at the memories of people who live kilometres and years away from their own lands and roots, and take note. It is no longer possible to overcome that distance, or to fulfil the longing, yet our wish is that this work makes this heavy load a little lighter...

Open Society Foundation, Turkey

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

OPEN
SOCIETY
FOUNDATION
TURKEY

Bu kitapta, Erhan Arık'ın, Ortadoğu'daki Ermenileri konu alan belgesel fotoğraf çalışması kapsamında, Ekim 2014 - Nisan 2016 arasında, Tahran, İsfahan, Zaho, Duhok, Beyrut, Cübeyl, Antilyas, Amman, Kudüs, Beytüllahim, El İzariya, Yerevan, Aştarak, Antakya ve İstanbul'da çektiği fotoğraflar yer almaktadır.

Գիրքը կ'ամփոփե Երհան Արըքի, Միջին Արեւելքի հայերուն վերաբերեալ վաւերագրական լուսանկարներու աշխատանքին շրջագծով, Դոկտեմբեր 2014 - Ապրիլ 2016 թուականներու միջեւ, Թեհրանի, Սպահանի, Չահոյի, Տուհոքի, Պեյրուքի, Ճըպէյլի, Անթիլիասի, Ամմանի, Երուսաղէմի, Բեթղեհէմի, Բեթանիաի, Երեւանի, Աշտարակի, Անտիոքի եւ Պոլսոյ մէջ նկարած լուսանկարները:

This book features photographs taken by Erhan Arık from October 2014 to April 2016 in Tehran, Isfahan, Zakho, Dohuk, Beirut, Jubail, Antelias, Amman, Jerusalem, Bethlehem, Bethany, Yerevan, Ashtarak, Antakya and Istanbul within the scope of a documentary photography project on Armenians in the Middle East.

GAYANIN KAPISINDAN BAKTIM, İÇERİSİ AYNAYDI

PAKRAT ESTUKYAN

Ünlü yazar Hagop Mintzuri, Beşiktaş Fırını'ndan alınıp Osmanlı Ordusu'nda, 'Ekmekçi Bölüğü'nde nefer edildiği Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, yiten ailesini aramaya başlar. Erzincan-İliç'e bağlı Büyük Arıdan köyünden sürgün edilen karısını ve çocuklarını bulmak için idari makamlara gönderdiği sayısız telgraflardan birine cevap gelir sonunda. Sözcüklerin idareli kullanıldığı bu cevapta, "semt-i meçhule gönderildiler" yazmaktadır.

Erhan Arık'ın, tasarlanmaya başladığı andan itibaren bende büyük bir heyecan yaratan, Ermeni Diasporası'na ilişkin bu projesi, nihayet okurla ve izleyiciyle buluşuyor. Erhan, Ortadoğu'nun bir dizi ülkesinde, yaşadığı zamana objektifiyle tanıklık etti. Görsel tanıklıklarına, fotoğraf makinesine kaydettiklerine yaşam kırıntısı notları da ekledi. Yaşanan anâ, 'semt-i meçhul'lere gönderilenlerin hikâyelerine dair notlar...

Fotoğraflarda gördüğüm her suret, hafızamın kıvrımlarındaki başka suretleri çağrıştırıyor. Erhan'ın yolu belki onlarla kesişmedi ama yine de bana çok aşına o suretler; hani neredeyse her biri akrabam, hısmım... Onlardan biri "Benim Türkçem gırıkhtır, biz Maraş ağzı gonuşurukh" demiş olabilirdi pekâlâ. Yüzündeki derin çizgilerde, Maraş'tan, Zeytun dağlarından başlayıp, ta Ürdün'e varan Garabedian ailesini, o ailenin bireylerinin dünyadaki dağılımıslığını anlattığında, Erhan'ın not defterinin boş sayfaları iyice azalmaya başlamıştır eminim. Ya da Kudüs'te otuz yıldan beri manastırın çanını çalan Hovagim Ağa, laf arasında dedesinin de Muş'taki manastırın zangoçluğunu yaptığını anlatmıştır. Boynundaki kamerayı gören doksanlık nine "Annemle birlikte resmimi çek" dediğinde nasıl afalladığını anlatmıştı Erhan. Yaşlı kadın, annesinin çerçevelemiş fotoğrafını kucağına almış, öylece poz vermiş. Kim bilir, belki de annesinin yaşamış

olduğunun, bugüne bir izinin kaldığının bilinmesini istemiştir. Kendi olmasa da sureti belgelensin diye, yaşadığına dair bir kanıt niyetine...

Erhan, sayısız yaşanmışlık, uğradığı her duraktan sayısız yeni dostlukla döndü İstanbul'a. Bir yandan başından geçenleri bizlerle paylaşırken, diğer yandan, belki daha da çok, hikâyesini fotoğraf üzerinden nasıl anlatacağına, nasıl kurgulayacağına kafa yordu.

Bu işler de tamamlandıktan sonra, çalışmanın sunum hazırlık aşamasında, bir sürprizle daha karşılaştım; "Projenin adının 'Gayan' olmasına karar verdim" dedi Erhan. 'Gayan', Ermenicede istasyon ya da durak anlamına geliyor; göçmenlerin, mültecilerin yerleştirildiği kamplar için de bu kelime kullanılıyor. Yerinde bir seçimdi bu; Urfa'da, Suruç'un yanbaşı, sınırın hemen ötesinde, kırımdan kaçanların yoktan var ettikleri Kobanê de adını bir demiryolu istasyonundan, Konya-Bağdat

hattını inşa eden Alman demiryolu şirketine atıfla 'kompani' sözcüğünden almıştı, yüz yıl kadar önce. Kobanêli Vrej Kasparyan'ın dedeleri, yüz yıl kadar önce Urfa'dan kaçıp, 'Arappınar' diye adlandırdıkları bu istasyona yerleşmişlerdi. Üçüncü neslin temsilcisi Vrej ise ailesiyle birlikte yeni bir istasyona, Paris'e savruldu. Yeni bir gayanda, yeni bir yaşam kurmaya çalışıyor.

Benim gayanım İstanbul. Babam burada doğup büyümüş, anam ise henüz kundaktayken, kırk günlük olmadan gelmiş bu şehre.

Soykırımın kılıç artıklarından Vartan dedem, Antranik Paşa'nın ordusundaki muharipliğinin ardından, Protestan bir rahibin aracılık etmesiyle, yine bir kılıç artığı olan ninemle evlenmiş. Güvenli bir bölge sayılan Trabzon'da yaşama tutunmaya çalışırken, bu kez Türk ordusu tarafından askere alınmış dedem. Giderken, "Arusyak, çocuğumuz kız olursa adını Siranuş koyarsın" demiş nineme. Trabzon'u Rumlardan ve Ermenilerden 'temizleme' kararının alındığı 1922 yılında dedem halen askerdeymiş. Ninem, Gülcemal Vapuru'nun

güvertesinde, Trabzon'dan İstanbul'a yaptığı bir haftalık yolculuğu anlatırken, "Bebeğin kundağını vapurun sıcak bacasına yaslayıp, soğuktan ölmesin diye dua ediyordum. Gemide ölenlerin denize atıldığını duymuştum. Bebeğin ölmesinden değil, denize atılmasından korkuyordum en çok" derdi. Karadeniz üzerinden büyük bir sürgün trajedisi yaşayan Çerkeslerin bugün hâlâ Karadeniz balığı yemediklerini her düşündüğümde, ninemin korkusunu hissedirim tenimde.

Ninemin İstanbul'daki ilk durağı Samatya'da, Surp Kevork Kilisesi'nin bulunduğu alanda kurulmuş olan gayandır. Yozgatlı dostum Hayk Aslanyan, "Anadolu'dan gelen Ermeni muhacirleri ya Samatya'daki ya da Ortaköy'deki kampa yerleştiriyorlarmış. Bizimkileri Ortaköy'e göndermişler, böylece Ortaköylü olmuşuz" demişti.

Maraşlılar, Kayserililer, Yozgatlılar, Antepililer, Adanalılar, yerleştirildikleri karantina bölgelerini kentlere dönüştürdüler; bataklıkları kurutup köyler kurdular. Ancak kader onları, gayan deyip yurt edindikleri bu yerlerden, kırk yıl, elli yıl, altmış

yıl sonra yine koparıp yeni gayanlara savurdu. Erhan Arık'ın Ortadoğu'da, farklı ülkelerin farklı şehirlerinde izlerini sürdüğü hikâyenin izdüşümüdür bu kitap. Yüz yıllık lanetin sonucu olarak, ailenin her nesli başka bir şehrin mezarlığında gömülü. İkinci, üçüncü, dördüncü nesiller o gayandan bu gayana sürüklenme sürecini henüz tamamlamadı.

1915 sonrasında Musul'a savrulmuş olan Ermeniler, bugün, IŞİD teröründen kaçarak sığındıkları Yozgat'taki geçici gayanda, kimseyi rahatsız etmemek için görünmez olmaya çabalayarak, gidecekleri yeni bir semt-i meçhulün hayaliyle yaşıyorlar.

Nazım Hikmet "ya insanlarda yürek dediğin taştan olacak / yahut da dehşetli namuslu olacak yüreğin" diye anlatmıştı, iyi ile kötü, zalim ile mazlum arasındaki ezeli çatışmayı. Gayanlara savrulan, yaşamı yeniden kuran 'insan'ı konu alan bu kitabın sayfalarını çevirirken, yalnızca, yüreği müthiş namuslu insanların geçmişlerine ve bugünlerine tanıklık edeceksiniz; zira destanımızda yalnızca onların maceraları var. ■

ՄԵՐՈՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱԺՆԵԼ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՎ

ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Լուսանկարիչ Էրիան Արքք իր ապրած ժամանակներու վկայութիւնը կ'ընէ ամենալազիտցած միջոցով՝ պահը անմահացնելով:

Այս է լուսանկարչական գործիքի առեղծուածային յատկութիւնը՝ պահը անմահացնել եւ վկայութիւն փոխանցել ապագային:

Ծրագրուած իր առաջին աշխատութիւնը՝ «Յոռովել», ապրումներ կը ներկայացնէր Յայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանամերձ տարածքներէն, խորհուրդներ յառաջացնելով մօտակայ վայրերու բնակիչներու առօրեային վրայ փակ սահմանին գործած ազդեցութեան վերաբերեալ:

Անել մըն է փակ սահմանի երեւոյթը: Ճանապարհ՝ որ կ'աւարտի փշաթելերով անանցանելի դարձած պատնէշի մը դիմաց:

Էրիան այս անգամ հասարակութեան կը ներկայանայ բոլորովին նոր աշխատութիւնով: Նորը տարածքն է միայն: Իսկ այդ բազմերանգ տարածքի վրայ մարդու, յատկապէս ալ հայ մարդու հոգերը, յոյսերը, երազանքը, հետզհետէ ակնկալութիւնները, սպասումները՝ դարձեալ համահայկական: Ան շրջած է Միջին Արեւելքի հայկական գաղթածախները: Բայց այս շրջագայութեան դրդապատճառը մնացած է անփոփոխ: Կրկին նկարած է մարդիկ, որոնք մեզի հետ կիսելու պատմութիւն մը ունին: Որոնց

պատմութիւնը սահմանափակուած չէ միայն մեր ապրած ժամանակով, այլ խօսքով անմահանալու կարիքն ունին:

Գաղթածախներու գոյացման ողիսականին թափանցելով, այս երկրորդ նախագիծը կոչած է «Կայան»:

Ճիշդ է որ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը գաղթերու պատմութիւն է նաեւ: Հայը թէեւ մինչեւ նախորդ դարի սկիզբները իր գոյութիւնը պահէր է հայրենի երկրին վրայ, սակայն բազմաթիւ ընկերաքաղաքական զարգացումներու բերմամբ, միշտ ալ ձեռքին ունեցեր է գաղթականի ցուպը: Գաղթականութեան այս վերջին հոսանքով, ի

տարբերությունն նախորդներուն, Հայաստան երկիրը հայաթափ եղաւ:

Կախարդական մի յատկութիւն կարծես. այս պայմաններով գոյատեւող հայը նորանոր հայաստաններ կառուցեց ուր որ հասաւ: Ծաղկեցաւ ձեռքին դաչած ամէն մի անապատ, ամէն մի ճախճախուտ: Քարքարոտ երկրի մէջ հրաշք քաղաքամայր կառուցողներու եղբայրներն ու քոյրերը նմանը ըրին հինգ ցամաքամասերու վրայ:

Մեզի վիճակեցաւ այդ սփիւռքեան Հայաստաններուն կործանումը տեսնել: Միջին Արեւելքի մէջ հայը անգամ մըն ալ բռնած է գաղթի ճամբան: Իր կամքէն անկախ կը հեռանայ պատմական Սպահանէն, Թեհրանէն: Երգերով կը փորձէ ապրիլ Սասնայ սարերուն վրայ: Նոր

կեանքի մարտահրաւերները կը դիմագրաւէ չքնաղ Կիլիկիոյ ոգիով: Իր ձեռքով վերաշինուած Պոլիսը կը լքէ, երազները տանելով իրեն հետ: Աղիողորմ կը հեռանայ կործանած Հալեպէն: Արիւնաքամ է Պէյրութ իր հրաժեշտ ամնող որդիներուն ետեւէն: Մելգոնեան կրթական հաստատութենէն զրկուած կիպրահայութիւնը ափսոսանքով կը փորձէ Աւստրալիոյ, Քանադայի կամ Անգլիոյ մէջ նորանոր Հայաստաններ գոյացնել:

Երհանի այս աշխատութիւնը բացթողումներ ունի: Բայց որքանո՞վ արդար է այդ բացթողումը միայն իրեն վերագրել: Պատերազմի տակնուվրայութեան մէջ ան չկրցաւ այցելել Ղամիշլի, Արաբփունար, Մուսուլ կամ Կազա: Բայց իրենց եկեղեցիներով, դպրոցներով, ազգային հաստատութիւններով

եւ մանաւանդ ալ կենսունակ հայ բնակչութեամբ այդ կեդրոնները որքանո՞վ արժանացած են մեր ուշադրութեան:

Կայան, կայարան կամ գաղթակայան: Բառեր՝ որոնք իրենց նշանակութեան վրայ նորանոր իմաստներ ստացան յետեղեռնեան տարիներուն: Բովանդակ ժողովուրդի մը արիւնաքամ մնացորդացը այս բառերով բնութագրուած ճամբարներէն վերընծիւղեցաւ եւ կազմեց մերօրեայ սփիւռքահայութիւնը: Թիւով , ուժով եւ կարողութիւնով նուազածներու մօտ միայն երկու յատկութիւն գոյատեւեց՝ յոյս ու կորով:

Ահա Երհան Արըք պատմութեան այս շերտին վկայութիւնները կը բերէ իր այս վերջին աշխատութիւնով: ■

I LOOKED THROUGH THE GAYAN'S DOOR AND INSIDE I SAW A MIRROR

PAKRAT ESTUKYAN

The renowned author Hagop Mintzuri, after the end of World War I –for which he was taken from the Beşiktaş Bakery and conscripted as a soldier in a ‘Breadmakers’ Squad’ of the Ottoman Army– began to search for his lost family. He then, finally, received a reply to one of the countless telegrams he had sent to administrative authorities to find his wife and children who were forced into exile from the Büyük Arıdan village of İliç, Erzincan. This reply, which used its words in a sparing manner, stated that they had been “sent to semt-i meçhul” [the phrase literally means “indeterminate locality”, and was used to refer to the site or destination of those forced into exile].

This project on the Armenian Diaspora by Erhan Arık, which from the moment of its conception was a source of great excitement for me, is finally meeting its readers and viewers. In a number of countries in the Middle East, Erhan’s lens has

witnessed the times he lives in. And he has also added notes, or fragments of life, to his visual testimony, to what he had recorded with his camera. Notes on the present, notes on the stories of those sent to ‘indeterminate localities’...

Every face I see in these photographs, reminds me of other faces I keep in the folds of my memory. Erhan’s path may not have crossed with theirs, but those faces are, nevertheless, very familiar to me; each one is almost a relative, a next of kin... One of them may very well have said, “My Turkish is broken, we speak the Maraş dialect.” When he, in the deep lines covering his face, told the story of the Garabedian family that began in Maraş, in the mountains of Zeitun and extended right across to Jordan, and that of the dispersion of the members of that family, I am sure Erhan began to run out of empty pages in his notebook. Or in Jerusalem, Hovagim Agha,

who has rung the bells of the monastery for thirty years, may have told him, in between words, that his grandfather was the sexton of the monastery in Muş. Erhan had told me how dumbfounded he was when a ninety-year-old grandmother, upon noticing the camera around his neck, had said, “Take a picture of me with my mother.” The old lady had placed her mother’s framed photograph in her lap to pose for him. Who knows, perhaps she had wanted it to be known that her mother had lived, and left a mark that has lasted to this day. To document, if not herself, but an image of her, as evidence that she had lived...

Erhan returned to Istanbul with countless experiences, and countless new friends he made at every stop he paused at. While on the one hand, he now shares with us what he experienced, on the other hand, and perhaps even more so, he mulled over how, through photography, he would narrate, and structure his story.

And after all that work was completed, at the preparation stage for the presentation of the work, I had another surprise. “I have decided to call the project ‘Gayan’” said Erhan. The word ‘gayan’, in Armenian, means station, or stop; and it was also the word used for the camps where migrants and refugees were settled. It was a fitting choice; after all, the town of Kobani, on the other side of the border and right beside the town of Suruç, Urfa, and created out of nothing by those fleeing the massacre, also took its name from a railway station, in reference to the German railway ‘company’ that built the Konya-Baghdad railway line, around a century ago. The grandfathers of Vrej Kasparyan of Kobani, again around a century ago, had fled Urfa and settled at this station they called ‘Arappınar’. Vrej, a representative of the third generation, with his family, has been hurled towards a new station, to Paris. He is now trying to establish a new life, in a new gayan.

As for my gayan, it is Istanbul. My father was born and raised here, and my mother arrived in this city before she was 40 days old, while she was still a baby in swaddling clothes.

My grandfather Vartan, among the Genocide’s ‘remains of the sword’, following his service as combatant in Antranik Pasha’s army, with the mediation of a Protestant minister, married my grandmother, who was also among the Genocide’s ‘remains of the sword’. As they tried to cling on to

life in Trabzon, deemed a safe area, this time, my grandfather was recruited by the Turkish army. As he left, he said to my grandmother, “Arusyak, if our child is a girl, call her Siranoush.” In the year 1922, when the decision was taken to ‘cleanse’ Trabzon of Greeks and Armenians, my grandfather was still in the army. My grandmother, telling us the story of the one-week-journey she made from Trabzon to Istanbul on board the Gülcemal Liner, used to say, “I used to lean the bundle of the baby on the warm funnel of the ship, and pray it wouldn’t die because of the cold. I had heard that those who died on the ship were thrown into the sea. My greatest fear was not the baby dying, but it being thrown into the sea if it were to die.” Every time I think of how Circassians, who experienced a great tragedy of exile across the Black Sea, still do not eat fish caught in the Black Sea, it reminds me of the fear my grandmother felt.

My grandmother’s first stop in Istanbul was the gayan in Samatya, which was set up on the plot where the Surp Kevork Church is today. Hayk Aslanyan, my friend from Yozgat, had once said, “Armenian refugees from Anatolia were settled either in the camp in Samatya, or the one in Ortaköy. They placed my family in Ortaköy, that is how Ortaköy became our neighbourhood.”

The people of Maraş, Kayseri, Yozgat, Antep and Adana, turned the quarantine sites they were stationed at into cities; drained the swamps and

founded villages. However, fate, forty, fifty, sixty years later, once again tore them away from these places that they called gayans and turned into their homes, and scattered them towards new gayans. This book is a footprint of the story Erhan Arık traced in different cities of the different countries of the Middle East. The hundred-year-course means that every generation of each family is buried in the cemetery of a different city. The second, third and fourth generations have not yet completed their process of drifting from one gayan to the next.

Armenians who were dispersed towards Mosul in the aftermath of 1915, today, at the temporary gayan in Yozgat, where they have sought shelter from ISIS terrorism, strive to stay invisible in order not to disturb anyone, and live by the dream of the new ‘indeterminate locality’ they will be heading to.

“You either have a heart of stone / or you must have a terribly honourable heart” were the words Nazım Hikmet wrote to describe the eternal conflict between good and bad, between the oppressor and oppressed. As you turn the pages of this book about ‘people’ who were dispersed across gayans, yet succeeded in once again creating life, you will witness the past and present of people with magnificently honourable hearts only; because our legend features their adventures only. ■

Ermeni mahallesi Burc Hamud – Beyrut, Lübnan

Հայկական Պուրճ Համուտ թաղամասը – Պեյրուզ, Լիբանան

Armenian neighborhood Bourj Hammoud – Beirut, Lebanon

Ermeni köyü Avzeruk – Duhok, Irak Kürdistanı

Հայկական Ավզերուք գիւղը – Տուհոք, Իրաքեան Զիւրտիստան

Armenian village Avzrouk – Dohuk, Iraqi Kurdistan

Tuzla Ermeni Çocuk Kampı (Kamp Armen) – İstanbul

Թուզլայի հայկական մանուկներու ճամբարը (Քամի Արմեն) – Պոլիս

Tuzla Armenian Children's Camp (Camp Armen) – Istanbul, Turkey

